

Ett forskarsamhälle som blundar

Spår av en av förra årets alla skottlossningar. Foto: Urban Andersson/TT

Många forskare har blundat för dagens nya problem i form av klanvålden och grov kriminalitet. Just nu lämnas myndigheterna och de kommunala förvaltningarna i sticket av forskarsamhället, skriver statsvetarna Peter Esaiasson, Carina Gunnarson och Bo Rothstein.

AV [PETER ESAIASSON](#), [CARINA GUNNARSON](#) OCH [BO ROTHSTEIN](#) | 16 JANUARI 2023

Eventuella åsikter och slutsatser i texten är skribentens egna.

Principen om akademisk frihet har på nytt kommit i fokus i den svenska debatten. Flera [böcker](#) har [publicerats](#), [specialnummer av vetenskapliga tidskrifter](#) tar upp problemet och [flera universitet](#) har [startat program](#) om denna fråga. De som, liksom vi, anser att

principen om forskningens frihet är en central del av en fungerande demokrati, pekar vanligtvis ut allehanda utifrån kommande hot såsom ökad politisk styrning, påverkan från starka intresseorganisationer och ekonomiska maktkonstellationer.

Detta slags hot mot forskningens frihet är självklart viktiga att uppmärksamma, men en fråga som saknas i denna diskussion är i vilken grad forskarsamhället faktiskt självt lever upp till kraven på akademisk frihet. I sin mycket uppmärksammade bok om det amerikanska universitetsväsendet (*The great american university*, 2010) påpekade sociologen **Jonathan Cole** att några av de mest subtila hoten mot den akademiska friheten kommer inifrån systemet självt. Ett utslag av detta är det i USA grasserande oskicket att studenter och forskare tillsammans mobiliserar för att hindra personer som de uppfattar ha provocerande argument att alls få framföra sina tankar.

” Om välfärdssystemens legitimitet skadas genom organiserad kriminalitet undergrävs förtroendet inte bara för välfärdspolitiken utan också för demokratin i Sverige.

Det finns emellertid ytterligare ett problem som vi menar fått alltför lite uppmärksamhet, nämligen hur forskarsamhället använder sin frihet när det gäller att välja vilka problem som det ska forskas om. Finns det angelägna problem i samhället som det behövs mera kunskap om men som forskarna väljer att blunda för?

Forskningen ligger efter

Man kan peka på att det finns väldigt lite forskning om den eskalerande våldsamma gängkriminaliteten. Ett annat exempel är att det inte var de många IMER-forskarna (IMER = internationell migration och etniska minoriteter) som pekade ut problemet med familjebaserade kriminella klaner som dominerar vissa utsatta områden, utan det har gjorts av journalister som **Per Brinkemo** och **Johanna Bäckström Lerneby**.

Ett tredje exempel, från ett helt annat område, är att det inte var kulturvetarna som analyserade den problematiska förekomsten av politisk styrning av kulturlivet, utan detta gjorde Myndigheten för kulturanalys i [rapporten](#) ”*Så fri är konsten: Den kulturpolitiska styrningens påverkan på den konstnärliga friheten*”.

För drygt ett år sedan pekade vi ut ett ytterligare ett område som förtjänar mer forskning, nämligen en ny typ av missförhållanden inom den offentliga förvaltningen som tillsammans utgör ett hot mot den svenska förvaltningsmodellen och därmed mot välfärdspolitiken ([DN, 21 december 2021](#)). Den offentliga förvaltningens sårbarhet beror på att den organiserade brottsligheten håller på att plundra och korrumpiera olika offentliga välfärdssystem. Problemet är möjligen ännu allvarligare än den våldsamma gängbrottsligheten. Om välfärdssystemens legitimitet skadas genom organiserad kriminalitet undergrävs förtroendet inte bara för välfärdspolitiken utan också för demokratin i Sverige.

Vår analys byggde huvudsakligen inte på resultat från den akademiska forskningen utan på att flera myndigheter, fackföreningar och grävande journalister presenterat en serie larmrapporter som vi menade pekade på åtminstone fyra områden som skulle behöva uppmärksammas av forskningen.

- Har valfrihetsreformerna från 1990-talet också skapat en marknad för kriminella aktörer?
- Är kommunernas förvaltningar särskilt sårbara för den organiserade brottsligheten?
- Har den offentliga makten godtagbar kontroll över hela det svenska territoriet, det vill säga även av områden som betecknas som "utsatta"?
- Är det svenska samhällets oförmåga att hantera den omfattande migrationen en bakomliggande orsak till dessa problem?

Vår förhoppning med att påtala detta var att delar av det svenska forskarsamhället skulle välja att uppmärksamma dessa frågor och särskilt naturligtvis då den samhällsvetenskapliga forskningen. Vi menade att forskningen behöver göra sitt för att belysa och analysera den rådande mycket problematiska situationen. Forskningen skulle förstås kunna komma fram till att det inte finns någon anledning till oro, att sakernas tillstånd är som de brukat vara.

Men det kan också visa sig att de många larmrapporterna har fog för sig och att samhället behöver reagera för att Sverige även i framtiden ska vara ett väl fungerande land.

Svagt intresse bland forskare

Forskning tar förvisso tid att planera. Idéer ska konkretiseras till projektansökningar och dessa projektansökningar ska granskas i flera instanser. En ställtid på 12 månader från en färdig projektplan till att man som forskare kan sätta igång är det normala. Det är alltså först nu som vi kan se om Sveriges samhällsvetenskapliga forskning tagit sig an uppgiften att analysera den offentliga förvaltningens och välfärdspolitikens sårbarhet vad gäller organiserad brottslighet.

” När vi tar del av projektbeskrivningarna har inte ett enda projekt som beviljats medel plockat upp tråden om den offentliga förvaltningens och välfärdsprogrammets sårbarhet för organiserad brottslighet.

Hur har det då gått? I slutet av november kom de sista beskeden om vilka projekt och verksamheter som beviljats stöd av de stora statsfinansierade forskningsråden Formas, Vetenskapsrådet och Riksbankens jubileumsfond. Vi pratar om hundratals miljoner kronor i beviljade forskningsmedel.

Utifrån det problem som vi lyfte fram är utfallet en besvikelse. När vi tar del av projektbeskrivningarna har inte ett enda projekt som beviljats medel plockat upp tråden om den offentliga förvaltningens och välfärdsprogrammets sårbarhet för organiserad brottslighet. Och detta trots att särskilda medel avsatts för forskning om segregation och organiserad brottslighet.

Vi tvivlar inte på att många av de forskningsprojekt som beviljats medel kommer att leda till värdefull forskning. Men när det gäller att belysa de förändrade förutsättningar för den offentliga förvaltningen och i förlängningen hela den svenska välfärdsmodellen har svensk samhällsvetenskap alltså inget att bidra med.

Frånvaron av forskning kan delvis förklaras av att problematiken är ny, politiserad – i synnerhet när det gäller valfrihetsreformer och kopplingen till migration – samt att kartläggningar av det nya landskapet är tidsödande och komplexa. Det finns till exempel inga färdiga data-set att ladda ner utan forskarna måste själva samla in sitt material. Forskningen skulle dock kunna ta lärdom av myndigheterna själva. Ett bra exempel är SKR:s [intervjustudie](#) *Välfärdsbrott och otillåten påverkan – från bidragsfusk till systemhotande brottslighet* som bygger på ett 80-tal intervjuer i Sveriges kommuner. I rapporten pekar man på att svårigheterna att bemöta otillbörlig påverkan i hög grad finns inom strukturerna själva: det saknas kompetens och kunskap, verktyg och strukturer, stöd från ledningen samtidigt som otillåten påverkan ökar och arbetet hindras av målkonflikter.

Det pågår också en statlig utredning om välfärdsbrott under ledning av kriminologen **Amir Rostami**, vilket är mycket vällovligt, men den är en av regeringen tillsatt utredning, som har av regeringen fastställda direktiv och är inte ett forskningsprojekt som initierats av forskare.

” I andra länder som brottas med liknande problem, till exempel Italien, är organiserad brottslighet ett ämne som engagerar forskare från en mångfald discipliner.

Vi inser att vi med en artikel som denna öppnar oss för kritik att försöka mana fram en agenda för andra forskare. Men faktum kvarstår, just nu lämnas myndigheterna och de kommunala förvaltningarna i sticket av forskarsamhället både när det gäller att kartlägga sårbarheter och att försvara den svenska förvaltningsmodellen. Händelserna, som rapporterats i media under det gångna året, har inte gjort det lättare att titta åt andra hållet.

Här ett axplock från olika administrativa nivåer: Uppmärksammade områden är offentliga upphandlingar, kommuners markanvisningar och brottslighet vad gäller avfallshantering. Att näringslivet påverkas har belysts i [rapporten Brottslighetens kostnader 2022](#), som skrivits på uppdrag av Svenskt Näringsliv. Statskontoret beskriver i [antologin Rättsstaten i den svenska förvaltningen](#) hur förvaltningen står inför komplexa utmaningar, bland annat i form av hot och våld mot offentliga tjänstemän. Riksrevisionen har i [rapporten Trakasserier, hot och våld – förebyggande insatser och hantering vid statliga myndigheter](#) uppmärksammat frågan om hur olika statliga myndigheter påverkas av trakasserier, hot och våld. Brottsförebyggande rådet ska under 2023 studera den mer osynliga infiltrationen av den legala sfären och vilken roll så kallade insiders i statlig och kommunal förvaltning samt i näringslivet har för brottslighet som begås av kriminella nätverk.

Stort intresse i andra länder

Ett område som ännu inte har belysts är om liknande problematiker finns på regional nivå, där omfattande resurser omsätts för infrastruktur och sjukvård. Det bör nämnas att den organiserade brottslighetens infiltration av sjukvårdssektorn i många länder är både omfattande och välkänd.

I andra länder som brottas med liknande problem, till exempel Italien, är organiserad brottslighet ett ämne som engagerar forskare från en mångfald discipliner: historiker, antropologer, sociologer, ekonomer, statsvetare, jurister, kriminologer, skolforskare och psykologer, för att nämna några.

Risken med att forskarsamhället skyggar för allvarliga samhällsproblem är uppenbar, nämligen att staten kommer att lägga alltmer av denna forskning på politiskt styrda myndigheter i stället för på universitet och högskolor. Samtidigt är det vår erfarenhet att praktiker i mycket hög grad efterfrågar både forskning och kunskapsbaserad evidens som stöd för sitt arbete mot kriminaliteten.

Principen om akademisk frihet, som vi menar är central, kräver också att forskarsamhället tar sitt ansvar och inte väljer att blunda för normativt svårhanterade problem. I denna mycket viktiga fråga är dessvärre det svenska forskarsamhället sist på bollen.

Peter Esaiasson är professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet.

Carina Gunnarson är docent i statsvetenskap, till vardags verksam vid Totalförsvarets forskningsinstitut.

Bo Rothstein är professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet.

Redan prenumerant?
Prova Kvartal Total!

49 kr första månaden.

[Till erbjudandet](#)

Eller vill du bara läsa denna artikel?

Webblänk till artikeln:

<https://kvartal.se/artiklar/ett-forskarsamhalle-som-blundar/>